

Міністерство освіти і науки України

Факультет філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Володимир Барчук

ПРОГРАМА, МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРАКТИКИ МАГІСТРІВ
КАФЕДРИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Для магістрів спеціальності
„Українська мова та література”

Івано-Франківськ

2019

Кафедра української мови Факультету філології
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Рекомендовано до друку Вченою радою Факультету філології (протокол
№ 10 від 25 червня 2019 р.

Відповід. ред.
доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української
мови В.Грещук

Барчук В. Програма, матеріали та методичні рекомендації до науково-
дослідницької практики магістрів кафедри української мови. – Івано-
Франківськ, 2019. – 31 с.

© Барчук В., 2019

Анотація

Комплексна підготовка магістрів-філологів передбачає науково-дослідницьку роботу, яка завершується написанням та захистом магістерської пошуково-кваліфікаційної праці. Підготовка та захист магістерської роботи – визначальна та ключова форма навчальної діяльності студентів освітньо-кваліфікаційного рівня магістра. Цей вид навчально-наукової праці передбачає володіння знаннями з філології загалом та лінгвістики зокрема, які здатні забезпечити здійснення науково-пошукової та фахової пізнавальної діяльності в усіх формах та різновидах: опрацювання науково-дослідницької теми, що має евристичний характер, визначення предмета та об'єкта дослідження та опису, збір, систематизація та аналіз матеріалу дослідження, опрацювання теоретико-методологічних засад пошуково-описової праці, визначення типологічних критеріїв досліджуваного об'єкта, аналіз його формальних, семантичних та функціональних ознак, володіння метамовою та творення адекватних наукових текстів, редагування та презентація наукової праці. Важливо, щоб набуті знання та вміння сформували навчальний, пошуковий та аналітичний потенціал магістра лінгвістичного і філологічного фаху.

Науково-дослідницька практика магістра, яка є важливим, можливо, визначальним компонентом написання магістерської роботи, входить до структури навчального навантаження, визначеного навчальним планом для опрацювання, апробації, підготовки до захисту та презентації перед ДЕК магістерського науково-пошукового та кваліфікаційного дослідження.

Орієнтовна робоча програма науково-дослідницької практики.

Завдання науково-дослідницької практики.

Завдяки реалізації плану та змісту науково-дослідницької практики магістрант повинен знати:

- зміст та сутність науково-дослідницької роботи з лінгвістики;
- основні наукові поняття, зміст та порядок здійснення наукових досліджень;
- види наукової роботи;
- основні етапи написання магістерської роботи, особливості її структури та композиції;
- особливості наукового тексту, усні і писемні форми презентації наукового матеріалу.

Завдяки реалізації плану та змісту науково-дослідницької практики магістрант повинен вміти:

- працювати з науково-теоретичною літературою, здійснювати пошук та опрацювання наукового матеріалу з лінгвістики;
- аналізувати та коментувати ключові теоретичні концепції з лінгвістики;
- збирати та систематизувати мовний матеріал;
- визначати предмет, об'єкт, мету та завдання дослідження;
- формулювати варіанти структури та композиції магістерської роботи;
- аналізувати та описувати мовний матеріал;
- творити текст наукового стилю;
- готувати наукове повідомлення;
- брати участь у науковій дискусії.

Структура та розподіл науково-дослідницької практики магістра

Науково-дослідницька практика входить до навчального навантаження, визначеного навчальним планом для написання магістерської роботи. Обсяг навчального часу, що передбачений для написання магістерської роботи – 15 кредитів або 450 год. самостійної роботи, а саме за семестрами: 3 кредити або 90 год. у I семестрі, 3 кредити або 90 год. у II семестрі, 9 кредитів або 270 год. у III семестрі; із них на науково-дослідницьку практику передбачено по 36 год. у кожному семестрі, які студент виконує впродовж 6 тижнів у кожному семестрі. Розподіл науково-дослідницької практики здійснює науковий керівник разом зі студентом-магістрантом згідно із планом роботи над магістерською працею. Поточний проміжний контроль за виконанням завдань науково-дослідницької практики здійснює науковий керівник посеместрово, а підсумковий – за результатами опрацювання магістерської роботи; для підсумкового контролю в кінці III семестру магістрант подає науковому керівникові щоденник практики та звіт.

Тематика і зміст науково-дослідницької практики.

I семестр – 6 тижнів: 36 год.

Тематика та зміст роботи (за тижнями із обсягом 6 год. на тему):

1. Наука як форма знань. Філологія, Лінгвістика. Основні наукові поняття.
2. Науково-дослідна робота з мовознавства. Методи та методики лінгвістичних досліджень.
3. Проблематика сучасних наукових досліджень з лінгвістики. Опрацювання та визначення проблемних питань дослідження.
4. Сутність, завдання та порядок науково-дослідницької роботи з мовознавства. Вибір та опрацювання теми дослідження. Актуальність

дослідження як чинник кваліфікаційної вартості праці. Критерії актуальності теми для магістерської роботи.

5. Опрацювання теоретичного та науково-практичного підложжя дослідження. Визначення та опрацювання теоретичної концепції роботи та типологічних критеріїв і класифікації об'єкта аналізу та опису.

6. Об'єкт, предмет, матеріал дослідження. Збір та опрацювання матеріалу дослідження. Формування мети та завдань дослідження.

II семестр – 6 тижнів: 36 год.

Тематика та зміст роботи (за тижнями із обсягом 6 год. на тему):

1. Засади формування структури та композиції магістерської роботи. Основні компоненти магістерської роботи.

2. Класифікація об'єкта наукового аналізу та її обґрунтування. Встановлення формальних, семантичних та функціональних особливостей наукового об'єкта.

3. Визначення чинників для вибору структури і композиції роботи. Опрацювання структури та композиції роботи.

4. Наукова мова. Особливості наукового викладу. Основні засади формування наукового тексту.

5. Особливості наукової статті. Виступ на науковій конференції. Адаптація читаного виступу. Засади наукової дискусії.

6. Особливості теоретико-пропедевтичного розділу магістерської роботи, його обсяг і структура. Види цитувань.

III семестр – 6 тижнів: 36 год.

Тематика та зміст роботи (за тижнями із обсягом 6 год. на тему):

1. Основні засади формування плану та послідовності опису об'єкта дослідження. Ілюстративний матеріал у структурі тексту, вимоги до його введення в текст.

2. Опис об'єкта дослідження за типологічними ознаками. Опис об'єкта дослідження за різновидом аналізу (форми, значення, функції).

3. Опрацювання вступу та висновків як компонентів магістерської роботи. Література, джерела, додатки у роботі.

4. Вичитка, правка та коректура наукового тексту.

5. Особливості дискусії з проблематики магістерської роботи на засіданні ДЕК. Рецензія. Як відповідати на запитання?

6. Опрацювання виступу для повідомлення положень магістерської роботи перед ДЕК. Порядок захисту магістерської роботи.

Рекомендації та матеріали до звітності науково-дослідницької практики.

Щоденник практики.

Щоденник практики є формою фіксації, опрацювання та оцінки основних видів роботи упродовж проходження науково-дослідницької практики. Щоденник магістрант веде у довільній формі, але із зазначенням таких основних елементів: дата чи термін опрацювання основних видів роботи під час практики; відображення змісту виконаної роботи; вказівка на результат роботи.

Наприклад:

15.04-22.04.

Опрацьовано тему: „Об'єкт, предмет, матеріал дослідження. Збір та опрацювання матеріалу дослідження. Формування мети та завдань дослідження”.

Виконано таку роботу: опрацьовано наукову літературу з теми; визначено та сформульовано (уточнено) предмет та об'єкт дослідження; визначено та сформульовано (уточнено) мету та завдання дослідження; завершено (продовжено) збір та систематизацію матеріалу дослідження.

Звіт про науково-дослідницьку практику.

Звіт магістрант пише у довільній формі на аркуші формату А4, відображаючи у хронологічній послідовності зміст практики.

У звіті має бути вказано виконання обсягу завдань під час практики, оцінка поточної роботи та підсумкового результату практики, визначення проблем та труднощів у реалізації змісту та завдань практики.

Наприклад:

Звіт

про науково-дослідницьку практику магістра кафедри української мови
(ім'я та прізвище)

Упродовж I-III семестрів навчання в магістратурі я проходив (-ла) науково-дослідницьку практику під керівництвом доктора філологічних наук, професора (ім'я та прізвище). Тема магістерської роботи: ...

У першому семестрі я виконав (-ла) таку науково-дослідницьку роботу:

У результаті опрацювання змісту і плану науково-дослідницької практики я навчилася (здобула такі навички)... Це забезпечило реалізацію таких завдань в опрацюванні магістерської роботи...

У другому семестрі...

У третьому семестрі...

Здобувши досвід науково-дослідницької роботи, я хочу висловити такі міркування та пропозиції щодо удосконалення змісту, форм та обсягу науково-дослідницької практики...

Зміст, завдання та усі види роботи науково-дослідницької практики виконано.

Дата

Підпис

Зміст та методика науково-дослідницької роботи магістра

I семестр – 6 тижнів: 36 год.

1. Наука як форма знань. Філологія, Лінгвістика. Основні наукові поняття.

Наука – логічно організована, перевірена практикою система знань про закони природи, суспільства і мислення, яка уможливорює передбачення та перетворення емпіричної дійсності в інтересах людини, суспільства і цивілізації.

Наука – одна із форм знань, якими володіє людина і суспільство. Серед інших форм знань чільне місце займає релігія, в основі якої лежить позачуттєвий (не емпіричний) досвід, виявлений у міфологемах, міфологічних легендах, заповіті та вірі, які визначають духовні параметри світу та людини. Наука не протиставлена релігії, це різні форми пізнання, що мають різні засоби і способи одержання знання. Є й інші форми пізнання: метафізика, окультні вчення, художня творчість.

Наука – епохальне явище в історії людства. Вона розвинула абстрактне мислення людини, зробила її суб'єктом історії і дійсності, розширила форми творчості. Водночас наука розкриває й деструктивні форми людської діяльності, особливо в умовах втрати балансу між сакральним і профанним у природі людини, який деформує суспільну структуру і цінності та згубно впливає на довкілля.

Традиційно науки поділяють на природничі та гуманітарні. Хоча наука базується на досвіді, її положення можна поділити на теоретичні та емпіричні, звідси поділ наук на фундаментальні і прикладні.

Наукові дослідження – основна форма наукової діяльності. Це системні, цілеспрямовані, методологічно обґрунтовані пошуки істинних знань у межах певного фрагмента дійсності, тобто певної науки, яку й визначає об'єкт дослідження. У лінгвістиці наукове дослідження спрямоване

на виявлення і опис наукового об'єкта, встановлення законів і тенденцій розвитку мовних одиниць і мовних систем, формування концепцій, опрацювання гіпотез, вироблення теорій і встановлення об'єктивної істини.

У процесі наукових досліджень опрацьовано ключові загальнонаукові поняття і категорії: наукова теорія, наукова проблема, наукова гіпотеза, наукова концепція, наукова категорія, наукове відкриття.

2. Науково-дослідницька робота з мовознавства. Методи та методики лінгвістичних досліджень.

Системність та вичерпність наукового дослідження з мовознавства забезпечується організацією наукової роботи науково-дослідним апаратом. Верховним органом, що здійснює координацію наукової роботи в нашій державі є НАН України, структурними підрозділами якої є наукові відділи. Академічними закладами, які проводять наукові дослідження з українського мовознавства, є Інститут української мови та Інститут мовознавства імені О.О.Потебні НАН України. Наукову роботу ведуть вищі навчальні заклади України: університети та інститути.

Сучасний університет європейського зразка має бути не тільки центром освіти, а й науки, оскільки саме в університетах зосереджено основний науковий потенціал. Основним науковим підрозділом університету є кафедра.

Метод – сукупність поняттєвих інструментів (прийомів), що використовуються для дослідження мови. Загальні методи пов'язані з певною лінгвістичною теорією та відбивають історичні етапи становлення лінгвістики (наприклад, порівняльно-історичний метод). Спеціальні методи (методики) спираються на певні наукові положення, концепції та є інструментом аналізу певного мовного матеріалу (наприклад, діалектного матеріалу – картографування).

До основних методів належать порівняльно-історичний, описовий, історичний, трансформаційний, метод компонентного аналізу, типологічний метод.

Часткові методики належать до прийомів лінгвістичного аналізу і застосовуються при здійсненні комплексного дослідження мовних одиниць, явищ; до них належать такі:

- 1) моделювання;
- 2) картографування;
- 3) статистичний аналіз;
- 4) мовленнєвий експеримент;
- 5) анкетування;
- 6) зіставлення і трансформації.

3. Проблематика сучасних наукових досліджень з лінгвістики. Опрацювання та визначення проблемних питань дослідження.

Дослідження в царині сучасного українського мовознавства мають найширший спектр наукових пошуків. Проблематику наукових досліджень визначають галузі лінгвістичних знань.

Центральним завданням сучасної лексики та лексикографії є опрацювання лексичного та лексикографічного матеріалу, зокрема формування повного тлумачного словника української мови. Потребує доповнення методологія укладання спеціальних словників. Важливо зафіксувати лексичний склад українських діалектів, які є важливим джерелом розвитку словникового складу української мови. Є потреба в опрацюванні термінологічних словників, а на їхній основі унормування української терміносистеми за галузями знань. Окремим напрямом лексикології є вивчення різних груп лексичних найменувань, зокрема й у системі ідіостилів, а також аналіз лексики з погляду комунікативно-прагматичних функцій.

Фонетика – одна з найопрацьованіших галузей мовознавства. У самостійний розділ виокремилася фонологія. Поглибленого вивчення

вимагають такі напрямки: фонетика мови як семіотична система, функціонально-стилістична характеристика звукового складу мовних одиниць, інтонаційна структура синтагми, речення, тексту; українська акцентологія. Актуальним завданням є опрацювання та унормування в суспільному мовленні української орфоєпії, особливо в умовах, коли українське публічне мовлення російськомовних осіб нав'язує невластиву вимову. Важливим завданням є дослідження фонетичного складу українських говорів.

Морфеміка і словотвір є окремими морфологічними науками. Оскільки морфема – значуща одиниця, вона підлягає вивченню з погляду семантико-граматичних функцій. Актуальними напрямками досліджень у галузі словотвору і морфеміки є дериваційна спроможність мовних одиниць різних морфологічних класів і груп, граматична функція морфем, їхня синонімія й омонімія, а також конститутивно-функціональний аналіз морфем. Описова дериватологія вивчає словотворчі категорії різних рівнів: словотвірні гнізда, словотвірні моделі, типи і класи, а також динаміку словотворення. Актуальним напрямком досліджень є й історичний словотвір української мови.

Власне морфологія, тобто вивчення частин мови – одна з найстаріших галузей мовознавства, започаткована грецькими та латинськими вченими. Останнім часом особливо актуальним є вивчення категорійної структури морфологічних класів слів, а також типологічних аналіз частин мови з погляду нових аспектів вивчення та аналізу (у підручниках подано формальний опис та формальну класифікацію частин мови).

Сучасний синтаксис формує розгалужену галузь знань про мову: семантичний синтаксис, функціональний синтаксис, комунікативний синтаксис, прагматичний аспект опису синтаксису. Найбільш опрацьованим є формально-синтаксичний підхід, однак він не розв'язує проблем опису та характеристики статусу, функцій, комунікативної та прагматичної семантики синтаксичних одиниць. Потребують перегляду традиційні положення

синтаксису у світлі нових теоретичних концепцій. Актуальним напрямком дослідження є історичний синтаксис, зокрема синтаксис староукраїнської мови.

Останнім часом активно розвивається лінгвістика тексту. Актуальними питаннями і цій галузі є структура тексту, його домінантні одиниці, організація його структури, функції текстотворчих одиниць, стратегії і тактики комунікації на текстовому рівні. Активно опрацьовують функціонально спеціалізовані види тексту: текст (мікротекст) реклами, текст політичного дискурсу, тексти соціальних платформ і груп.

Культура мови і стилістика особливо важливі у сучасному світі із дисонансним суспільним мовленням, у якому домінує середньостатистичний носій із посереднім рівнем володіння мовленням та маргінальним стилем комунікації. Дослідження в ділянці культури мови та стилістики присвячені опрацюванню загальнотеоретичних проблем (диференціація функціональних стилів, засади дослідження нових стилістичних явищ і тенденцій із входженням у суспільний мовленнєвий простір Інтернету), а також часткових питань (характеристика та класифікація функціональних одиниць в межах стилів, засобів та способів мовленнєвого впливу на адресата, етика та естетика спілкування, комунікативні ознаки ораторського мистецтва, мовні засоби та мовленнєва мета, моделювання мовленнєвих актів).

Українська діалектологія розвивається у двох напрямках: збір, систематизація та опис діалектного матеріалу, загальні та часткові дослідження діалектних одиниць української мови: говірок, говорів, наріч. Особливе значення має збір діалектного матеріалу експедиційним методом, оскільки багатющі діалектні джерела української мови через кілька десятиліть можуть бути втрачені в умовах глобалізації суспільних процесів, інформатизації суспільства. Актуальним є питання діалектної картографії, створення атласів говіркових масивів. Необхідно активно вивчати мовні одиниці говорів, говірок, зокрема фразеологію та лексику, та працювати над створенням діалектних словників. Сьогодні активно досліджують феномен

діалектно-літературної мови гуцульських письменників П.Плитки-Горицвіт, П.Шекерика-Доникова.

Історія української мови включає історичну граматику та історію літературної мови. В українському мовознавстві здійснено наукове опрацювання історії української мови за мовознавчими розділами, представлене в академічному виданні „Історія української мови. Фонетика. Лексика. Морфологія. Синтаксис”. Вивчення граматичних і лексичних одиниць в діахронічному аспекті завжди актуальне. З іншого боку, важливо детально опрацювати розвиток української літературної мови за періодами, особливо в умовах сучасної дезінформації у сфері історії України та української мови.

Визначення проблемних питань дослідження, опрацювання яких визначає тему магістерської роботи, здійснює науковий керівник. Магістрант бере участь у визначенні теми та проблематики майбутньої праці, зокрема може пропонувати галузь мовознавства, у якій бажає працювати, а також мовні одиниці, які хоче досліджувати. Водночас важливо визначити коло дослідницьких проблем, які забезпечать актуальність дослідження, а також окреслити, яке значення для вивчення української мови матиме їхнє розв’язання. Визначення проблематики дослідження передбачає високий фаховий рівень та глибокі знання лінгвіста.

4. Сутність, завдання та порядок науково-дослідницької роботи з мовознавства. Вибір та опрацювання теми дослідження. Актуальність дослідження як чинник кваліфікаційної вартості праці. Критерії актуальності теми для магістерської роботи.

Сутність науково-дослідницької роботи магістра визначається предметом дослідження, засадами опрацювання мовного матеріалу, формою та принципами наукових узагальнень. Мовознавчі дослідження мають свої особливості щодо об’єкта пізнання гуманітарної сфери наук.

1) Об'єкт дослідження в лінгвістиці максимально конкретизований, отримує реалізацію через звукові комплекси та є однією із форм дійсності. Це виокремлює лінгвістичний об'єкт з-поміж об'єктів наук гуманітарного циклу, які є наслідком більшого чи меншого рівня абстрагування.

2) Наукове дослідження може мати як описовий, так і теоретичний аспекти, однак в основі роботи лежить описова частина.

3) Незалежно від мовної одиниці, яка досліджується, в центрі опрацювання – значення об'єкта.

4) Для вичленування об'єкта дослідження проводиться спостереження над мовленням, тобто існує поняття фактичного матеріалу дослідження.

5) Для дослідження мовних одиниць, оскільки це здебільшого складні структури, необхідно визначати аспект, напрямок, межі дослідження.

Отже, науково-дослідна робота з українського мовознавства полягає у встановленні та пошуку істинних мовознавчих знань щодо мовної системи, основних об'єктів дослідження – складових елементів (одиниць) цієї системи, встановленні шляхів та напрямків розвитку українського мовознавства загалом та мовознавчих наук зокрема, засобів та способів вираження різних типів значення мовними одиницями, принципів формування та функціонування мовних підсистем. Розвиток мови як суспільного феномена, зв'язок її із суспільними явищами, сутність мови як форми світовідображення та світобачення – питання, що сьогодні належать до пріоритетних завдань українського мовознавства.

Вибір теми дослідження – важливий і ключовий етап наукового пошуку. Для вибору теми необхідно знати наукову проблематику. Від вибору теми залежить сутність і напрямок дослідження, характер магістерської роботи. Можна виокремити такі загальні чинники вибору теми: опрацювання нового, раніше не дослідженого матеріалу; вивчення об'єкта дослідження під іншим кутом зору, з нового погляду; опрацювання матеріалу на нових засадах (зокрема теоретичних) дослідження.

Вибір теми передбачає її формулювання. Це важлива робота, оскільки формулювання теми визначає аспект та сутність дослідження, має конденсувати вичерпну інформацію про мету і завдання. У темі треба вказати об'єкт (власне тему), аспект (обсяг, межі) дослідження, матеріал дослідження.

Актуальність теми визначена названими чинниками її вибору. В обґрунтуванні актуальності треба зазначити, який характер новизни дослідницької праці (введення в науковий обіг нового матеріалу, дослідження об'єкта з нового погляду або на нових теоретичних засадах чи комбінація указаних ознак). Для вказівки на актуальність теми використовують такі формулювання: вперше в українському мовознавстві ..., по-новому, з іншого погляду здійснено інтерпретацію ..., досліджено об'єкт на основі сучасних теоретичних концепцій ... (теорій) і под. Актуальність дослідження забезпечує безумовну його вартість та прогнозує позитивну оцінку праці.

5. Опрацювання теоретичного та науково-практичного підложжя дослідження. Визначення та опрацювання теоретичної концепції роботи та типологічних критеріїв класифікації об'єкта аналізу та опису.

Опрацювання теми магістерської праці має таку послідовність:

- опрацювання бібліографії;
- опрацювання історії дослідження об'єкта;
- встановлення основних теоретичних концепцій в історичному розвитку вивчення об'єкта;
- визначення ключової концепції (концепцій) на сучасному етапі вивчення;
- вибір робочої концепції.

Останній крок виходить за межі пропедевтичного етапу, оскільки, з одного боку, робоча концепція необхідна для визначення та збору

фактичного матеріалу, напряму пошуків, з іншого боку, вона коригується даними матеріалу, уточнюється, формується у процесі роботи.

Вибір концепції зумовлений аспектом дослідження. Водночас концепція має бути сучасною (актуальною на момент дослідження), несуперечливою, відповідати завданню повноти опису матеріалу, а також узгоджуватись в системі суміжних знань. Реалізуючи завдання вибору концепції магістерської роботи, необхідно здійснювати коментар чи аналіз історичних та ключових концепцій щодо вивчення об'єкта, порівнювати різні концепції та визначати їхні особливості. Таку форму викладу застосовують у першому теоретичному розділі роботи; власні судження супроводжують прямими чи непрямыми цитатами. Не треба покликатись на загальновідомі (не концептуальні) положення і знання.

Типологія об'єкта опису може бути запозичена (з обґрунтуванням вибору), запозичена і доповнена магістрантом (з обґрунтуванням підстав доповнення і вибору), власна (з обґрунтуванням її об'єктивності та продуктивності для реалізації мети дослідження).

Типологія об'єкта, узгоджуючись із аспектом вивчення, має відповідати таким вимогам: єдність критеріїв виокремлення, несуперечливість критеріїв, забезпечення чіткої диференціації об'єкта, визначення меж множини (системи) типологізованих одиниць, відповідність аналізу та описові, визначеними у роботі.

6. Об'єкт, предмет, матеріал дослідження. Збір та опрацювання матеріалу дослідження. Формування мети та завдань дослідження.

Для продуктивного і об'єктивного опрацювання теми необхідно визначити об'єкт і предмет дослідження. Ці категорії узагальнено відображає тема, у роботі вони мають бути конкретизовані та чітко сформульовані. Об'єкт дослідження – ширше поняття, предмет – вужче. Якщо об'єктом визначено мовну одиницю, наприклад, якась дієслівна грамема, то

предметом її формальні (структурні), семантичні та функціональні особливості.

Об'єкт та предмет прогноують межі та обсяг матеріалу дослідження. Матеріал дослідження має відображати об'єкт повно і вичерпно, тому часто залучають ширший контекст, у якому перебуває досліджуваний елемент. Добір матеріалу – творчий процес. Це важливий етап роботи, оскільки від нього залежить можливість та рівень розкриття теми роботи, виконання її завдань, повнота, всебічність та обґрунтованість опису об'єкта. Фіксуючи об'єкт треба постійно повертатись для його ідентифікації до критеріїв його визначення та типології.

Для формування картотеки матеріалу дослідження можна застосовувати послідовний (суцільний) (зазвичай) чи вибірковий (у певних випадках) метод фіксації. Під час добору здійснюють первинну типологію об'єкта, яка допомагає формувати засади його аналізу та опису, а також подальшого, аж до завершення нагромадження матеріалу дослідження.

Цей етап передбачає визначення мети та формування основних завдань дослідження. Мета в узагальненій формі відбиває напрямок дослідження і, загалом, залишається незмінною; вона відбиває тему дослідження у формі дослідницького імператива. Використовують такі формулювання: здійснити комплексний аналіз ..., визначити (встановити) такі чи такі ознаки, особливості чи функції об'єкта ... і под.

Завдання розкривають шляхи досягнення науково-пошукової мети, відображають порядок та види дослідницької роботи. Для магістерської роботи оптимально визначити п'ять-шість завдань.

Орієнтовний перелік практичних завдань.

1) Опрацювати історію галузі лінгвістики, у якій здійснюють дослідження.

2) Визначити та опрацювати у формі конспектів ключові праці з проблематики магістерської роботи.

- 3) Дібрати концептуальні цитування для використання в роботі.
- 4) Сформулювати (уточнити) тему, мету, завдання.
- 5) Дати визначення предмета та об'єкта дослідження.
- 6) Обґрунтувати актуальність дослідження.
- 7) Завершити початковий етап добору та типології матеріалу дослідження.
- 8) Визначити та обґрунтувати засади типології об'єкта, запропонувати первинну робочу типологію для аналізу об'єкта.
- 9) Сформувати основну бібліографію за темою магістерської роботи, а також перелік джерел (твори художньої літератури, словники, усне мовлення, аудіозаписи і под.).

II семестр – 6 тижнів: 36 год.

1. Засади формування структури та композиції магістерської роботи.
Основні компоненти магістерської роботи.

Магістерська робота має низку сутнісних ознак, що єднають її, з одного боку, з науковими роботами, а з іншого, – із кваліфікаційними працями. Магістр у роботі має показати фаховий рівень філолога, який засвідчує вміння працювати із мовним матеріалом, аналізувати й оцінювати наукові погляди та концепції, формувати теоретичну та практичну основу дослідження, здійснювати систематизацію та аналіз об'єкта наукового опису.

Структура роботи трикомпонентна: вступ, основна частина, висновки. Визначення композиції дослідження включає послідовність викладу, назви розділів, підрозділів, параграфів.

Вступ. У вступі визначають особливості теми, її актуальність, характеризують об'єкт і предмет дослідження. При характеристиці теми та об'єкта дослідження вказують на зв'язок роботи із загальнолінгвістичними проблемами (основними теоретичними концепціями, напрямом досліджень), а також рівень опрацювання ключових положень, на яких базується робота.

Чітко слід поставити мету та завдання дослідження. Коротко подають історію питання, ключові концепції вчених, що працювали у визначеному напрямку, встановлюють етапи формування поглядів на об'єкт. Після визначення мети та завдань подають характеристику матеріалу дослідження, плановане охоплення джерельної бази та її відповідність для адекватного опису об'єкта. На завершення у вступі вказують структуру та обсяг роботи, її апробацію.

Основна частина. Основна частина має два або більше розділів. Перший розділ має пропедевтично-теоретичний характер. У ньому формують три чи більше параграфів, які розглядають об'єкт від загального теоретичного підґрунтя до конкретного, описового, типологічного. Наприклад, у першому параграфі опрацьовують теоретичні питання галузі лінгвістичних знань, що відносяться до теми праці, у другому подають трактування об'єкта, підходи до його вивчення, основні визначення, у третьому засади типології об'єкта. У кінці теоретичного розділу обирають концепцію та типологію об'єкта для магістерської роботи.

Визначення описових розділів здійснюють за двома основними принципами: за типом аналізу; за класифікаційним поділом об'єкта.

Наприклад: I. Формально-синтаксична структура речень.

II. Комунікативна будова речень.

Або: I. Двоскладне речення

II. Односкладне речення.

Можна використовувати поєднання цих принципів під час формування композиції роботи.

Висновки. Робота завершується висновками. Висновки стислі, конкретні, несуперечливі, логічно випливають із аналізу об'єкта, відповідають завданням роботи. Висновки конденсовано відображають основний зміст роботи, їх найкраще викладати за пунктами, нумеруючи тези.

У кінці магістерської роботи подають список літератури та список джерел, а також додатки (таблиці, схеми, словники).

2. Класифікація об'єкта наукового аналізу та її обґрунтування. Встановлення формальних, семантичних та функціональних особливостей наукового об'єкта.

Класифікація об'єкта дослідження відображає аспект його аналізу. Спочатку визначають типологічні критерії, їх застосовують послідовно, вони охоплюють усі типологічні різновиди об'єкта. Важливою є єдність критеріїв. Наприклад, при традиційному поділі складних речень на сурядні, підрядні і безсполучникові єдність поділу порушена, бо до одних одиниць використано поділ за зв'язком, до іншої – за засобом зв'язку. Класифікація має бути вичерпною, тобто охоплювати усі об'єкти за типологічною належністю.

Складність аналізу лінгвістичних одиниць зумовлена їхньою поліаспектною природою. Майже усі значущі мовні одиниці підлягають аналізу за формою, семантикою і функцією. Важливо розрізняти ці особливості мовних одиниць та не змішувати під час типології, хоча можна поєднувати в процесі аналізу та характеристики.

3. Визначення чинників для вибору структури і композиції роботи. Опрацювання структури та композиції роботи.

Основою вибору структури і композиції роботи є природа об'єкта дослідження та аспект його аналізу, відображений у темі. Варто опиратись на визначальний та ключовий аспект: якщо це формальний підхід, то розділи та параграфи варто визначати за формальними ознаками і типологією об'єкта, а якщо, наприклад, підхід функціональний, то за функціональними особливостями. Часто композиція роботи ґрунтується на видах аналізу (характеристики) об'єкта: наприклад, один розділ присвячено визначенню семантичної будови та особливостей об'єкта, а інший образно-стилістичним його ознакам.

Структуру та композицію роботи магістр визначає разом з науковим керівником, але обов'язково пропонує власне бачення і варіанти побудови роботи, а під час обговорення засвоює переваги і недоліки кожного із них.

Важливо, щоб структура і композиція роботи забезпечували досягнення мети та виконання завдань дослідження.

4. Наукова мова. Особливості наукового викладу. Основні засади формування наукового тексту.

Визначальним при формуванні тексту магістерської роботи є володіння науковою мовою. У підготовці до викладу матеріалу варто орієнтуватись на найкращі зразки наукової мови, засвідчені в академічних виданнях та у працях визначних мовознавців. Наукова мова має бути правильною, логічною, стилістично виправданою з погляду засобів; виклад послідовним, вичерпним.

Необхідно під час написання тексту магістерської роботи дотримуватись таких вимог:

- 1) Інформативним має бути перше речення розділу чи параграфа.
- 2) Визначена термінологія та термінологічні синоніми мають однаково використовуватись в усій роботі.
- 3) Цитуванню підлягають концептуальні положення, неприпустиме цитування для цитування (для забезпечення візуального враження від тексту як наукового).
- 4) Уникати занадто довгих речень, викладати згідно із формою думки магістра.
- 5) Уникати загальних формулювань, стилю реферативного чи лекційного викладу.
- 6) Текст формувати за планом конкретного параграфа; виклад без плану неприйнятний.
- 7) Слідкувати за послідовністю викладу: вичерпно описати мікротему, не переходити на інші мікротеми, не завершивши попередню.
- 8) Уникати метафоричних, образних, суб'єктивних формулювань.

5. Особливості наукової статті. Виступ на науковій конференції. Адаптація читаного виступу. Засади наукової дискусії.

Наукова стаття присвячується певній актуальній для дослідження проблемі, яка потребує апробації та розв'язання якої має важливе значення для досягнення мети та завдань магістерської роботи. Стаття представляє фрагмент концептуальної та описової частин роботи. Тема і текст статті узгоджується із науковим керівником. Варто визначити мету і завдання статті, а також сформулювати її детальний план. Важливо перед написанням статті детально опрацювати статті відомих мовознавців з тієї ж галузі знань, їх використати як зразок, запозичити сталі конструкції, звороти та речення.

Структура наукової статті магістра відповідає побудові твору-роздуму: тези, аргументи, висновок. Основною частиною статті є аргументативна, у якій викладено основний, зокрема й описовий, матеріал, який розкриває концепцію, викладену у тезовій частині статті. Стаття може представляти стислий виклад частини магістерської роботи (розділу, параграфа), або спеціальну наукову інформацію, актуальну для теми дослідження (наприклад, визначення та обґрунтування об'єкта дослідження в науці; огляд основних теоретичних концепцій та їхній аналіз). У статті обов'язково мають бути використані приклади мовних одиниць, визначених темою магістерської роботи.

Для повідомлення матеріалу дослідження готують читаний виступ. Для виступу текст праці, статті адаптують, оскільки усне і писемне мовлення не тотожні, особливо виклад фахового наукового матеріалу. Адаптація читаного виступу передбачає такі дії:

- перебудову довгих речень у короткі;
- збільшення кількості дієслівних форм (особливо замість віддієслівних іменників);
- частіше використання ключових слів;
- використання коментаря без читання;
- використання пауз;

- введення у структуру тексту розмовних елементів: звертань, вставних слів та слів, що логічно пов'язують виклад, риторичних запитань.

Після виступу проводять дискусію: доповідачеві ставлять запитання, отримують відповіді, висловлюють власні міркування. Дискусія ґрунтується на засадах толерантності, взаємоповаги, варто уникати безапеляційності, але послідовно й аргументовано відстоювати власну позицію. Важливо, щоб учасники дискусії висловлювались по суті, не перетворювали запитання на виступ, водночас висловлювали власну позицію предметно, без зайвих узагальнень. Варто бути критичним і до співрозмовника, і до себе та все визначати мірилом істинності і об'єктивності.

6. Особливості теоретико-пропедевтичного розділу магістерської роботи, його обсяг і структура. Види цитувань.

Про особливості теоретико-пропедевтичного розділу було зазначено у п 1. Обсяг теоретичного розділу не повинен перевищувати 30-40% усієї магістерської роботи, адже основною її частиною є описова. Теоретичний розділ складають три-чотири параграфи. Важливо, щоб його матеріал відповідав за змістом описовій частині. Неприпустимо використовувати теоретичний розділ для того, щоб надолужити обсяг роботи за рахунок загального тексту. Якщо є частини теоретичного розділу, які можна упустити, і це не вплине на сприйняття роботи, то розділ треба доопрацювати. Типологія об'єкта дослідження та його аналіз мають бути обґрунтовані в одному чи двох параграфах теоретичного розділу.

Цитування має такі вимоги:

- не починайте будь-який текст роботи з цитати (розділ, параграф);
- цитати перекладають мовою роботи;
- прямі цитати мають бути гармонійно введені в авторський текст;
- не варто зловживати обсягом цитат, цитуйте основну думку;
- непрямі цитати не повинні перекручувати первинний зміст покликання;

- використання чужого тексту без цитування неприпустиме та схоже за морально-етичним змістом на крадіжку;

- не цитуйте забагато, норма дві-три цитати на сторінці (це не стосується покликань без цитування);

- у теоретичному розділі цитування обов'язкове.

Орієнтовний перелік практичних завдань.

1) Визначити основні компоненти магістерської роботи, обґрунтувати їх.

2) Обґрунтувати обрану класифікацію об'єкта дослідження, визначити можливі варіанти класифікації.

3) Сформувати структуру та композицію роботи, аргументувати її з погляду теми, мети та завдань дослідження.

4) Подати фрагменти тексту описової та теоретичної частин роботи, скласти план розкриття змісту двох-трьох параграфів.

5) Підготувати наукову статтю, виступ на науковій конференції, взяти участь у роботі конференції.

6) Скласти перелік основних цитувань теоретичного та описового розділів, розкрити їх зміст та роль у формуванні концепцій роботи.

III семестр – 6 тижнів: 36 год.

1. Основні засади формування плану та послідовності опису об'єкта дослідження. Ілюстративний матеріал у структурі тексту, вимоги до його введення в текст.

2. Опис об'єкта дослідження за типологічними ознаками. Опис об'єкта дослідження за різновидом аналізу (форми, значення, функції).

3. Опрацювання вступу та висновків як компонентів магістерської роботи. Література, джерела, додатки у роботі.

4. Вичитка, правка та коректура наукового тексту.

5. Особливості дискусії з проблематики магістерської роботи на засіданні ДЕК. Рецензія. Як відповідати на запитання?

6. Опрацювання виступу для повідомлення положень магістерської роботи перед ДЕК. Порядок захисту магістерської роботи.

Цей семестр основний і завершальний у виконанні магістерської роботи. Навчальна і концептуальна частини науково-дослідницької роботи практично опрацьовані у першому та другому семестрі. Третій семестр науково-дослідницької практики зорієнтований на написанні тексту роботи, визначенні оптимальних форм презентації результатів дослідження, оформленні компонентів роботи. Основна робота з науковим керівником спрямована на опрацюванні тексту магістерського дослідження: вчитка, правка, редагування, а також перевірку положень, коментарів щодо об'єкта опису, правильності тексту, послідовності викладу, несуперечливості тез і положень, обґрунтованості висновкової частини. Перелік змісту та форм роботи визначає науковий керівник.

1. Основні засади формування плану та послідовності опису об'єкта дослідження. Ілюстративний матеріал у структурі тексту, вимоги до його введення в текст.

План опису об'єкта – необхідна умова успішного і послідовного його аналізу. Можна використовувати дедуктивний чи індуктивний порядок викладу чи поєднувати їх. Опис об'єкта має такий порядок (орієнтовний): аналіз структури мовної одиниці, характеристика компонентів структури, визначення значення мовної одиниці, визначення засобів та способів репрезентації значення, функції мовного об'єкта. Цей порядок не є обов'язковим, його можна варіювати в залежності від особливостей аналізованих одиниць, але важливо, щоб він був уніфікований для одиниць одного типу та в межах структурного компонента роботи (параграфа, розділу).

Визначення особливостей об'єкта супроводжують приклади аналізованих мовних одиниць. Ілюстративний матеріал має бути достатнім, адекватним та цілком відповідати тезам і коментарям, тому приклади слід добирати ретельно, перевіряючи їхню відповідність визначенням. Приклади виділяють курсивом, аналізовану одиницю жирним шрифтом, у разі потреби використовують підкреслення чи інші позначення, які заздалегідь обумовлюють. Кількість мовного ілюстративного матеріалу не повинна перевищувати 50% тексту сторінки, з іншого боку, не варто пересичувати текст прикладами.

Коментар чи аналіз може стосуватись наведених мовних одиниць, передувати ілюстративному матеріалу чи бути вкрапленим у його частини, що різняться типологічними ознаками.

2. Опис об'єкта дослідження за типологічними ознаками. Опис об'єкта дослідження за різновидом аналізу (форми, значення, функції).

Оскільки у третьому семестрі опрацювання магістерської роботи в основному завершено, магістрант уже здійснив під керівництвом наукового керівника основний описовий аналіз. На цьому етапі важливо забезпечити осмислений вибір варіантів опису об'єкта, виявити вміння аналізувати, визначати та обґрунтовувати кожний різновид аналізу. Магістрант подає науковому керівникові фрагменти описової частини роботи та працює над їхнім удосконаленням. Підлягає оцінці та критичному аналізу повнота, всебічність, адекватність та правильність опису об'єкта дослідження.

3. Опрацювання вступу та висновків як компонентів магістерської роботи. Література, джерела, додатки у роботі.

Вступ і висновки магістерської роботи були вже опрацьовані у другому семестрі. Зараз магістр готує остаточний варіант цих компонентів з огляду на завершене дослідження.

Після завершення укладання списку літератури і джерел необхідно перевірити єдині форми та правильність їх використання у тексті. Ця робота має суто прикладний характер.

4. Вичитка, правка та коректура наукового тексту.

Ця робота здійснюється магістром, перевіряє результати роботи науковий керівник. Варто звернути увагу на такі ознаки тексту:

- 1) Єдність параметрів та відповідність до вимог верстки тексту роботи.
- 2) Відповідність змісту і тексту роботи.
- 3) Правильність і точність використання цитат, введення прикладів, називання вчених.
- 4) Орфографічна правильність тексту.
- 5) Правильне використання пунктуації.
- 6) Визначення змістових та стилістичних огріхів.

5. Особливості дискусії з проблематики магістерської роботи на засіданні ДЕК. Рецензія. Як відповідати на запитання?

Заздалегідь опрацьовують ключові варіанти запитань членів комісії до магістранта, зокрема такі:

- актуальність і новизна роботи: Що у вашому дослідженні є новим?
- об'єкт дослідження: Чому ви обрали для дослідження цей об'єкт?
- теоретичний аспект дослідження: Якою є основна концепція вашої роботи? Чим зумовлений ваш вибір? Чому ви не використали традиційний підхід?
- типологія об'єкта: Які критерії класифікації об'єкта? Визначте типологічну належність мовної одиниці, яку ви наводите в роботі.
- матеріал дослідження: Чим зумовлений вибір матеріалу дослідження?
- виклад: На с. ... ви стверджуєте. Обґрунтуйте свій погляд.
- висновки: Які результати дослідження є унікальними?

Запитання членів ДЕК магістрант записує, щоб не згубити сутність запитання. Відповіді мають бути присутніми, точними і максимально стислими. Відповіді рецензентів магістрант готує заздалегідь. У кінці дискусії магістрант указує на перспективи дослідження загалом та зумовлені дискусією зокрема.

6. Опрацювання виступу для повідомлення положень магістерської роботи перед ДЕК. Порядок захисту магістерської роботи.

Виступ перед ДЕК готує магістр, узгоджує його з науковим керівником. Виступ має відповідати регламенту.

Традиційний порядок захисту магістерської роботи такий:

- виступ магістранта;
- запитання членів ДЕК та присутніх;
- відповіді магістранта;
- виступ наукового керівника щодо рекомендації роботи до захисту;
- виступ рецензента (оголошення рецензії) та його оцінка роботи;
- відповідь на зауваження рецензента;
- заключне слово магістранта.

Орієнтовний перелік практичних завдань.

1) Представити та обґрунтувати характеристику об'єкта дослідження (один параграф із другого, один параграф із третього розділу).

2) Обґрунтувати добір ілюстративного матеріалу (на прикладі фрагментів описового розділу).

3) Представити кінцеву редакцію вступу і висновків, обґрунтувати зміст і виклад компонентів цих частин роботи.

4) Представити літературу магістерської роботи, перевірити її оформлення.

5) Здійснити редагування тексту роботи.

6) Опрацювати виступ, орієнтовні відповіді на різноманітні питання.

Література

- Барчук В. Категорія як визначальний чинник побудови граматичної системи // Семантика мови і тексту : Матеріали 11 Міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ, 2012. – С.25-28.
- Барчук В. Методологічні аспекти дослідження категорійної системи дієслова // Українознавчі студії. – Івано-Франківськ, 2012. – №13-14. – С. 28-34.
- Бевзенко С.П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. – К., 1991.
- Вітгенштайн Л. Tractatus logico-philosophicus. Філософські дослідження / Людвіг Вітгенштайн. – К. : Основи, 1996. – 311 с.
- Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики. Сборник неизданных текстов, подготовленный под руководством и с предисловием Рока Валена / Г. Гийом ; пер. с фр. П. А. Скредина. – 3-е изд. – М. : Изд-во ЛКИ, 2007. – 232 с.
- Горецький П.Й. Історія української лексикографії. – К., 1963.
- Кубайчук В. Хронологія мовних подій в Україні: зовнішня історія української мови. – К., 2004.
- Мовознавство на Україні за п'ятдесят років. – К., 1967.
- Німчук В.В. Мовознавство на Україні в XIV-XVII ст. – К., 1985.
- Огієнко І. Історія української літературної мови. – К., 2001.
- О.О.Потебня і проблеми сучасної філології. – К., 1991.
- Розвиток мовознавства в УРСР. 1967-1977. К., 1980.
- Українська мова у ХХ сторіччі: історія лінгвоциду / За ред. Л.Масенко. – К., 2005.
- Українська філологія: досягнення й перспективи. – Л., 1994.
- Франчук В.Ю. О.О.Потебня. – К., 1985.
- Шевельов Ю.В. Портрети українських мовознавців. – К., 2002.
- The Language of Time. – N.Y. : Oxford University Press, 2005.

Зміст

Анотація.....	3
Орієнтовна робоча програма науково-дослідницької практики.	
Завдання науково-дослідницької практики.....	4
Структура та розподіл науково-дослідницької практики магістра.	
Тематика і зміст науково-дослідницької практики.....	5
Рекомендації та матеріали до звітності науково-дослідницької практики.	
Щоденник практики.....	7
Звіт про науково-дослідницьку практику.....	8
Зміст та методика науково-дослідницької роботи магістра.	
I семестр.....	9
II семестр.....	19
III семестр.....	25
Література.....	30